

ex not. 29. Cum porro nonnulla disciplinæ capita ibidem præscripta ex Gallicana Ecclesia originem ducant; eandem *Admonitionem* in Galliis conditam arbitramur. Stephanus Baluzius in notis ad Reginonem, pag. 534 eam Leone IV antiquiorem, ævo S. Bonifacii archiepiscopi Moguntini exaratam putat, aut certe non multo post. Idem censendum de *Inquisitione*, quæ ob earundem sententiarum verborumque concordiam eundem parentem agnoscit. In hoc enim tantum ea *Inquisitio* et *Admonitio* inter se differunt, quod quæ verba decreti formam exhibent in *Admonitione*, interrogationis formam in *Inquisitione* recipiunt. Gallicanam certe hujus originem confirmare potest Hinemarus archiepiscopus Rhemensis, qui capitulare secundum inscribens: *De his quæ magistri, et decani per singulas Ecclesias inquirere, et episcopo renuntiare debent*; hanc utique *Inquisitionem* præ oculis habuit: capitula enim, quæ subjicit, eadem sunt, quæ in laudata *Inquisitione* leguntur. Hæc fusius præmonenda visa sunt, ut pateat ex quo fonte Ratherius septem memorata capitula in suam synodicam inseruit.

V. Hic autem fons cum multo vetustior sit, illud potissimum animadvertendum est, ne quis omnia, quæ in capitulis ex *Admonitione* transcriptis continentur, Ratheriano ævo, et Veronensi ejusdem ætatis populo aut clero attribuat. Qui enim integra ejusdem *Admonitionis* capitula iisdem verbis in suam synodicam transtulit, nil demere, nihil immutare voluit. Hinc quædam occurrent aliis regionibus ac vetustiori ætati congruentia, quæ si quis decimo sæculo et Veronensibus hujus ævi aptanda crederet, nimium aberraret. Ita cum num. 11, in fine præcipitur sacri chrisimatis custodia sub sera et sub sigillo propter quosdam infideles; haud credendi sunt aliqui infideles Veronæ sæculo decimo exstitisse. Hac eadem de causa Baluzius in notis ad ea verba *Inquisitionis* libro primo Reginonis præfixæ num. 18: *Et nullus præsumat tradere communionem laico aut femine ad deferendum infirmo*, scite monuit pag. 536: « Vir clarissimus Henricus Valesius, cum non animadverteret 407-408 *Admonitionem* istam multo antiquiorem esse ævo Ratherii episcopi Veronensis, et Udalrici episcopi Augustani, ex hoc loco collegit, usum illum tradendi communionem laicis ac feminis ad deferendum infirmis, perseverasse in Ecclesia usque ad decimum sæculum: quam conjecturam amplexus postea est vir eruditus, qui nuper in lucem emisit historiam eucharistiæ. Falsa argumentatio: nam si isto argumentandi genere uti liceret, pari ratione necessario colligeremus rem, quam omnes scimus esse falsissimam, nimirum eundem usum mittendi eucharistiam infirmis per laicos ac feminas, etiam num perseverare in Ecclesia, cum in *admonitione synodali*, quæ per universas Occidentis Ecclesias singulis annis legitur ab episcopis in suis synodis diæcesanis, scriptum habeatur in Pontificali Romano: Nullus præsumat, » etc., totidem verbis ut supra.

VI. Cum porro Ratherii capitula ex *Admonitione* exscripta fuerint, hujus editiones e diversis codicibus productæ, quæ cum ejus celebritatem comprobant, tum vero nobis usui erunt, potissimum commemorandæ sunt. Præter illas, quibus ea *Admonitio* legitur in ordine Romano Hittorpii, in Pontificali, ac in Sacerdotali, eandem ex ms. Augustano evulgavit Gretserus tom. VI Operum novissimæ editionis pag. 232. Bis proferitur in conciliis Labeii primum tom. IX Ven. edit. 1031. iterum tom. II, col. 1075. Eandem impressit Hugo Mauthoud in observationibus ad Robertum Pullum pag. 403, item Baluzius triplici exemplo in appendice ad Reginonem pag. 602 et seqq. postea PP. Martene et Durandus tom. VII collect. Vet. scrip. pag. 1, cum hac peculiari inscriptione: *Commonitorium cujusdam episcopi ad presbyteros*; ac tandem Dominicus Georgius tom. III appendicis liturgiæ Romanæ. Cum vero exemplaria antiqua, etsi fere convenient, in nonnullis tamen levioribus discrepent: illud exemplar, quo Ratherius usus est magis accedit et lectiones ejus *Admonitionis*, quæ *Homiliæ Leonis papæ IV* titulo in Conciliis legitur tom. IX, col. 1031, ut patebit ex notis, ac præsertim ex not. 975. Cum quædam lectiones ex *Inquisitione* allegabimus, editio Reginonis, quam Parisiis anno 1671 curavit Stephanus Baluzius, usui erit.

RATHERII SYNODICA ⁽⁹³³⁾.

Ad presbyteros et ordines cæteros forinsecus, id est per universam diæcesim constitutos.

400 Quia mirari vos scio, imo murmurare (quod **A** est pejus) non nescio, quod tertio jam vos vocavi, et **B** quasi nihil (934) vobiscum egi; ne frustra hoc me fecisse putetis, fateor quia explorandi vos causa hoc feci, et quales vos me inventurum æstimavi, tales, **P**roh nefas! inveni. Congruere mihi infelicissimo illud statim de Sapientiæ visum est libro: **N**e jucunderis in filiis stultis, si multiplicentur: ne **O**blecteris in eis, si non est timor Dei cum illis (Eccl. **XVI**, 1).

(933) Hæc synodica a Fulcuino laudata cap. 24 impressa fuit ab Acherio ex Laudunensi ms. exemplo, et dein a Labbeo repetita tom. II Conciliorum Ven. edit. col. 811. Ipsam ex ms. Frisingensi transcriptam accepimus, cujus lectiones quibusdam locis supplendis vel emendandis utiles existerunt. In hujus codicis titulo voces *forinsecus, id est* omit-
Btuntur.

(934) Vocem *nihil* supplevimus ex ms. Frisingensi; ac ex eodem post pauca *Sapientiæ* emendavimus,

1. Moneo igitur paternaliter, et præcipio pastoraliter, ut dicentis Apostoli reminiscentes, quia *sine fide impossibile est placere Deo* (Hebr. xi, 6); hoc est sine credulitate, quæ nobis per apostolos, eorumque est successores tradita; et quia *Justus ex fide*, id est credulitate sua, *vivit* (Rom. i, 17); et: *Quidquid sine fide*, hoc est credulitate Dei, *est, peccatum est* (Ibid. xiv, 23); *Fides* autem, id est crudelitas Dei, *si non habeat opera bona, mortua est in semetipsa* (Jac. ii, 17): ipsam fidem, id est credulita-

ubi erat in vulg. *Sapientiæ*. Cum autem dicit, *tertio jam vos vocavi*; nemo tres synodos indicari suspicetur: nullam enim aliam synodum ante hanc post tertiam restitutionem cum celebrasse, propterea quod *unde synodare deberet, omnino nesciret*, ex *Itinerario* num. 5 colligere licet. Ita vero unius ejusdemque synodi causa ipsos ter vocasse, sed in unum coegisse intelligendus est, uti in fine numeri primi se eos *proxime vocaturum* affirmat, quod in *Admonitione* explicavimus num. 1.

tom Dei, trifarie parare memoriter festinetis, [*subaudi* illam] hoc est, secundum symbolum, 410 id est collationem apostolorum, sicut in Psalteriis correctis invenitur (935); et illam quæ ad missam canitur; et illam sancti Athanasii, quæ ita incipit: *Quicumque vult salvus esse*. Quicumque vult ergo sacerdos in nostra parochia esse, aut fieri, aut permanere, (936) illas tres [*subaudi* fides] memoriter nobis recitet, cum proxime a nobis huc vocatus fuerit.

2. Moneo etiam vos de die Dominico, ut cogitatis, aut si cogitare nescitis, interrogetis, quare ita vocetur: usu enim quotidiano illas res Dominicas dicimus, quæ proprie ad dominos pertinent illarum. Eo itaque sensu Dominica dicitur dies, quod proprie ad Dominum, id est Jesum Christum pertineat. Cum vero omnes dies ipsius sint, sicut et omnia quæ sunt in cælo, et in terra, et in mari, et in omnibus abyssis (*Psal.* cxxxiv, 6); inquirendum quare ista solum dicatur illius esse. Nimirum quia ipse in ea (937) resurrexit. Sed in quibus Kalendis [*subaudi* resurrexit] non cures; de die solummodo cogita. Quinta feria post vesperum est traditus, sexta crucifixus, septima quievit in sepulcro, octava resurrexit a mortuis, et inter duorum dierum partem, sive integritatem noctium, triduo (938) ut promissum, 411 facta, a corde, id est interioribus terræ (*Matth.* xii, 40) ad Apostolos rediit. Hinc ipsa octava, sive prima feria dies vocatur Dominica; et in quocunque Kalendarum die eveniat, semper est Pascha, id est, *transitus Domini* de morte ad vitam, et uno modo, quidquid manduces, vel bibas, est observanda. Unde autem observanda? Ab opere servili. Quod autem est opus servile? Peccatum: qui enim peccat, diabolo servit. Si ergo omni die Dominico est Pascha, quærendum quid nobis faciendum in ea. Apostolus dicat: *Pascha*, inquit, *Pascha nostrum immolatus est Christus* (*I Cor.* v, 7). Quare Pascha est Christus? quia immolatus (939). Cur immolatus? ut pro nobis moreretur. Sicut utique antea ille immolabatur, cujus sanguine liberandus ab Ægypto populus purgabatur, ita ergo et iste propterea est immolatus, ut moreretur, propterea accisus, ut nos per sanguinem ipsius a vastatore mundi angelo, id est diabolo, liberati,

(935) Hinc suspicari licet, in Veronensi Ecclesia apostolorum Symbolum aliquam additionem recepisse, uti alicubi, et in Aquileiensi præsertim metropolitana ecclesia accidit. Ejusmodi autem additamenta cum a Ratherio non probarentur, ad psalteria correctæ remisit, in quibus idem Symbolum descriptum erat.

(936) Vulg. *illa fratres*. Correximus non solum ex ms. Frisingensi, verum etiam ex *Itinerario* num. 6, in quo hoc primum Syno licæ capitulum recitatur. Dein proxime ex eodem *Itinerario* emendavimus: *legebatur proximo*,

(937) Ita codex Frisingensis. Vulg., *in eo*, perperam. Mox *in quibus Kalendis* idem est ac *in quo mensis die*. Kalendæ enim non pro primo tantum, sed pro quovis die mensis acceptæ fuerunt; unde in Vita S. Landrici episcopi Metensis num. 11, *per multos annos Kalenda*, id est dies, *festivitatis S. Landrici oblivionis rubigine tecta* traditur. In quem igi-

A de Ægypto, id est, inferno erueremur; et per mare Rubrum, hoc est, baptismum sanguine Domini rubrum, per desertum præsentis vitæ educti, ad terram repromissionis, id est, vitam æternam pervenire possemus. Habes Pascha, id est transitum bonum; habes Agnum pro te occisum; transisti mare Rubrum, graderis per desertum. Vide quo graderis? Stude ut (940) pervenias, quo venire tibi expedit. Labora cum Dei adjutorio, ne aut in Ægyptum redeas, aut in deserto pereas, sed ad patriam cœlestem pervenias. In Ægyptum vero te redire cognosce, si peccatum, quod deseruisti, præsumis repetere. Peris vero in deserto, si non perseveras in labore et opere bono.

3. Sed redeamus ad Apostolum: *Pascha*, inquit, *Pascha nostrum immolatus est Christus*. Postea: *Itaque epulemur*. Putas quod dicat: *Crapulæ et ebrietati vacemus?* Nequaquam; sequitur enim: *Non in fermento veteri*, id est inflatione ventris, vel tumore anterioris peccati, aut afflectu ad transacta scelera redeundi, vel alia perpetrandi: *Neque in fermento malitiæ et nequitiae; sed in azymis sinceritatis et veritatis* (*Ibid.*, 8), id est, ut in opere justis, in cogitatione simplices, in sermone simus veraces. Quando? Omni tempore: præcipue vero in paschali solemnitate, hoc est omni Dominica anni integri die. Si enim Dominica est Domini, utique non nostra dies est: Si Domini est, reverentia Domini est honoranda. Sed cujus domini? Revera, qui nos cum non essemus fecit; qui nos cum perditis fuisset refecit; qui nos gubernat, alit, nutrit, defendit; qui vitam nostram, quousque illi placuerit, hic continet; cum voluerit, eam hinc mutabit, et aut meliorem pro meritis, aut reddet pejorem: postremo qui nos judicabit, et aut in inferno sine fine damnabit, aut in cælo æternaliter coronabit. Talis igitur ac tantæ potestatis Domini cum hæc sit propria dies, honoretur, ut eam pro decentia tanti Domini decet. Honorari vero nullo modo nisi ordinabiliter valet. Nisi enim parasceve Sabbatum antecedit, Sabbatum diem Dominicam; dies non est ullatenus Dominica.

4. Quid autem est parasceve? Apostolus dicat: *Probet autem, ait, seipsum homo, et sic de pane il-*

D tur mensis diem inciderit Dominica, qua Christus resurrexit, minime curandum Ratherius pronuntiat.

(938) Vulg., *et inter duorum dierum partem, sive trium integritatem noctium, vel triduo*. Ex ms. Frisingensi deservimus *trium*, et vel ante vocem *triduo*, ubi tamen vel præmittitur voci *noctium*. Si autem vox *trium* esset retinenda, legeremus libentius: *et inter trium dierum partem, sive duarum integritatem noctium, triduo*, etc. Mox rediit, et eveniat scripsimus ex eodem ms. Frising., cum in vulg. esset *redit, et evenit*.

(939) Acherius *pro nobis immolatus*. Hoc loco voces *pro nobis* desunt in laudato codice Frising. et sane rejiciendæ; frustra enim in sequentibus quæreretur. *Cur immolatus?* et responderetur, *pro nobis*, si jam præmissum fuisset *pro nobis immolatus*.

(940) Particulam ut addidimus ope codicis Frising.

edat et de calice bibat (1 Cor. xi, 28). Quo pane? Qui ait: *Ego sum panis vivus, qui de cælo descendi* (Joan. vi, 41). De quo calice? *Calix tuus inebrians quam præclarus est!* (Psal. xxii, 5.) id est, Christus suo nos sanguine satians; quam pulcher, id est, *speciosus forma præ filiis hominum!* (Psal. xlv, 3.) Qui ergo panis, ipse est agnus; qui agnus, ipse Christus, qui Christus, ipse est Pascha; qui Pascha, ipse pro nobis immolatus. Ipse est dies, quam non operando, sed gignendo cœternaliter fecit Dominus exultemus et lætemur in ea (Psal. cxvii, 24). Ipse est, inquam, dies, ipse Dominus, cujus ista est dies. De Sabbato illius quid facimus? *Vacate*, ait per Psalmistam Dominus, *et videte, quia ego sum Deus* (Psal. xlv, 11). Sabbatum vero vacatio dicitur, vel requies, id est, ut quiescamus ab operibus malis, et vacemus divinis obsequiis. Parasceve autem præparatio dicitur, hoc est, ut præparemus cordium nostrorum habitacula venturo ad nos per corporis et sanguinis sui substantiam Christo. Si ergo omnis octava dies est Dominica, Dominica vero pro resurrectione Domini dicta; vel, sicut perlepide quidam invenitur dixisse, omnes quia dies Dominus fecit imperio suo. Dominicum fecit sanguine suo, et dedicavit (941) pretio suo; omnes dies Dominici parasceve vel Sabbato indigent, Parasceve autem, id est præparatio, non est aliud nisi quod protulimus, hoc est, ut probet se ipsum homo, id est, disquirat cujus affectus sit, hoc est, si in voluntate cum Dei gratia meliorationis, aut in duritia pejorationis consistit. Si illud primum (942) in conscientia sua invenit, præsumens de misericordia Dei, cum lactucis agrestibus (Exod. xii, 8), id est contritione cordis, et amaritudinis gemitibus (943), accinctus renibus comedat agnum. Si non: suadere non audeo ut faciat; viderit quisque quid agat. Omnis ergo dies Dominicus ideo est paschalis, quia resurrectione Domini decoratus: Pascha vero nostrum ideo est Christus, quia pro nobis immolatus.

5. Omni ergo Dominica nobis clamat Apostolus: *Itaque epule mur*, id est; carnem Domini manducemus, et sanguinem ipsius bibamus. Ubi sunt autem qui quotidie missam celebrant, quotidie Pascha faciunt id est, carnem agni comedunt, et sanguinem ejus bibunt, et, ut cætera sileam, de coitu adulterino filios et filias sapiissime (944) generant? Ubi qui hesternam ebrietatem, vel crapulam ante altare Domini super

(942) Vulg., *ædificavit*. Melius codex Frising. cujus lectionem prætulimus.

(942) Vulg., addunt *jus*, male. *Illud enim primum est si in voluntate meliorationis cum Dei gratia consistit.*

(943) Ita codex Frising. In vulg., *et amaritudine gemitus; et accinctis renibus.*

(944) Supplevimus, *sapissime* ex laudato codice. *Adulterinum autem coitum* vocat eorum presbyterorum coitum, qui illegale conjugium contraxerant: nam, uti habetur in *Qualitatis conjectura* num 2: *illegale conjugium nominat adulterium.*

(945) Verba qui Latine, et cætera usque ad *et vestibus omnibus* desunt in ms. Frising. codice, qui mox habet, *sed hædum potius quarta decima die ad*

psam carnem vel sanguinem ructant agni? Qui litibus **413** *continuis occupantur, qui cupiditia æstuant, qui invidia vel odio tabescunt, qui his, quos ut se diligere debuerant, deceptionum laqueos tendere nullatenus cessant; Quando talium quis parasceve jam dictum, vel Sabbatum fecit? Timeo de talibus, et utinam non mei similibus, ne dum putant se comedere agnum, comedant potius hircum. et utinam non illum qui abductus est in desertum (qui Latine (945) emissarius, Hebraice hazezel, id est, crudelis Dei interpretatur; quem qui in desertum emisit (Levit. xvi, 22), castra solummodo Dei non est ingredi dignus, nisi loto prius corpore (Ibid., 26), et vestibus omnibus), sed hædum potius, quarta decima qui die ad vesperam ab omni est populo immolatus. Væ enim illis quibus tantum bonum in tam magnum vertitur malum, dum comedentes utique carnem Domini (946, et sanguinem ejus bibentes indigne, judicium sibi manducant et bibunt. Væ, inquam, nobis miseris, et millies væ. Cum enim sacerdotes non ob aliud vocemur, nisi quia sacrum conficere et dare populo debemus; Scriptura vero sancta dicat econtra. *Quidquid tetigerit immundum, immundus erit* (Num. xix, 22): quomodo potest saltem dici (947) aliquid sacrum immundissimis manibus nostris tractatum? Et cum specialis noster doctor atque provisor beatus utique Zeno dicat, in sermone utique, quem de Juda, filio Jacob, et Thamar nuru ipsius elegantissime composuit (*lib. ii tract. 14, n. 4, pag. 480, ed. Ver.*), quod omnium corrupte viventium diabolus pater sit; quid valet quod in conspectu omnium qui nos sciunt corrupte vivere, id est, luxuriæ deservire, clamamus Deo: *Pater noster, qui es in cælis* (Matth. vi, 9): cum ille nobis per prophetam **414** *statim respondeat: Si pater ego, ubi est amor meus?* (Malac. i, 6,) Quid enim facis pro amore meo? Ista et illis similia quia vos penitus nescire doleo, imo de talibus nil curare gemisco, pastoraliter ut addiscere festinetis præcipio; et quia sermone [*subaudi erudire*] ignoratis, bono exemplo Dei populum erudire quæso studeatis.*

6. Admonemus etiam et obsecramus, sicut alibi (948) scriptum invenimus, *fraternitatem vestram*, ut de communi salute vestra cogitantes, attentius audiat admonitionem nostram, et quæ vobis suggerimus memoriæ commendatis, et opere exercere studeatis. In primis admonemus, ut vita et conversatio

vesperam ab omni populo immolatum. Dei post verba *vertitur in malum* vulgati addunt, *hoc est mansuetudo Dei in crudelitatem*, quæ glossema videntur, et auctoritate ejusdem codicis delevimus.

(946) Vox Domini addita ex eodem codice,

(947) Ita idem codex. In Vulg., *quomodo saltem dici valet.*

(948) *Alibi* inquit, quia hæc usque ad totum numerum 42 ex *Admonitione* seu *Sermone synodali* a Ratherio transcripta fuerunt, ut in præmissa admonitione observavimus. Verba autem *sicut alibi scriptum invenimus*, quæ in *Sermone synodali* et in aliis *Admonitionis synodalis* exemplaribus desunt, leguntur in vulgata homilia Leonis IV ascripta,

vestra irreprehensibilis sit, scilicet ut cella vestrasit A
juxta ecclesiam, et in ea feminas non habeatis. Omni nocte ad nocturnos surgite; cursum vestrum (949) certis horis decantate; missarum celebrationes religiose peragite; corpus et sanguinem Domini cum timore et reverentia sumite; vasa sancta propriis manibus abluite et extergite. Nullus cantet missam nisi jejunos, nullus cantet qui non communicet, nullus cantet sine amictu, alba, stola, fanone (950) et planeta; et hæc vestimenta nitida, et ad nullos usus alios sint. Nullus cum alba, qua in suos usus utitur (951), præsumat missam cantare. Nulla femina ad altare accedat, nec calicem Domini tangat. Corporale mundissimum sit, Altare coopertum de mundis linteis; super altare nihil ponatur nisi capsæ et reliquiæ, aut forte quatuor Evangelia et buxida (952) cum corpore Domini ad viaticum infirmis; cætera in nitido loco recondantur, Missalem plenarium (953), Lectionarium 415 et Antiphonarium unaquæque ecclesia habeat. Locus in secretario aut juxta altare sit præparatus, ubi aqua effundi possit, quando vasa sacra abluuntur: et ibi vas nitidum cum aqua pendeat, ibique manus lavet post communionem.

7. Nullus extra ecclesiam per domos aut in locis non consecratis missam cantet; nullus solus missam

(949) *Cursus* pro officio ecclesiastico sumitur. Vide multa apud Cangium. V, *cursus* 2.

(950) *Fano* sic explicatur a Rabano in libro 1 De Instit. cleric., c. 18. *Mappula, sive mantile, sacerdotis indumentum est, quod vulgo fanonem vocant* Manipulum frequentius appellamus. Erat initio sudarium ex lino: unde Ivo Carnotensis in serm. de signit. indument. sacerdot. ait: *In sinistra manu ponitur quædam mappula quæ sæpe fluentem oculorum pituitam tergat, et oculorum lippitudinem remo veat.* Et Robertus Pullus de Offic. eccles. lib. 1, c. 51: *Ad extremum sacerdos fanonem in sinistro brachio ponit, quem et manipulum et sudarium appellaverunt, per quem olim et sudor et narium sordes extergebantur.* Mox codex Frising. pro *nitida* habet *munda*.

(951) Hinc colligere est presbyteros veste alba olim semper usos fuisse; cujus indicium adhuc in Canonicis regularibus breviori alba, vulgo *rocchetto* indutis superest: ac propterea vetitum fuit ne in sacro ministerio presbyteri ea alba uterentur, quam in suos, id est communes, usus adhiberent. Idem legitur in *Inquisitione* apud Reginonem num. 66: *Si absque alba aut cum illa alba qua in suos usus quotidie utitur, missam cantare præsumat,* In capitulari Riculphi episcopi Suessionensis c. 7: *Hoc autem omnimodis prohibemus, ut nemo illa alba utatur in sacris mysteriis, qua in quotidiano vel exteriori usu induitur.* Mox post *præsumat missam cantare* Acherius addit: *Nullus cum cultellis foris pendentibus nullus cum calcaribus.* Hæc delevimus auctoritate codicis Frising. ex quo similia numero sequenti inseruimus. Desunt etiam in aliis hujus *synodalis Admonitionis* exemplaribus. Dein in laudato codice *capsa et reliquiæ.* Vulgatam lectionem retinuimus, quippe quam eadem *Admonitionis synodalis* exempla approbant. In homilia Leoni IV tributa *capsæ cum reliquiis.*

(944) Ita Acherius, qui in margine monuerat legendum fortassis *pyxis*. Novissimus Spicilegii editor textui inseruit *pyxida*. Quædam *Sermonis synodalis* exempla habent quidem *pyxis*. At vulgatam Acherii lectionem *buxida* Augustano exemplo *Sermonis synodalis* confirmatam retinuimus, a qua modicum dis-

cantet (954). Nullus cum calcariis (955), quos sperones rustice dicimus, et cultellis extrinsecus dependentibus missam cantet, quia indecens et contra regulam ecclesiasticam est. Calicem et oblatam recta cruce signate, id est, non in circulo et varicatione digitorum, ut plurimi faciunt, sed strictis duobus digitis et pollice intus incluso, per quos Trinitas innuitur; istud signum ✱ recte facere studete: non enim aliter quidquam potestis benedicere. Infirmos visitate, et eos reconciliate; et juxta Apostolum (*Jac. x, 14*) olco sancto inungite (956), et propria manu communicate. Et nullus præsumat tradere communionem laico aut feminæ ad deferendum infirmo. Nullus vestrum pro baptizandis infantibus, aut infirmis reconciliandis, aut mortuis sepeliendis, præmium vel munus exigat. Videte ne per negligentiam vestram unquam infans sine baptismo moriatur (957).

8. Nullus vestrum sit ebriosus et litigiosus, quia *servum Domini non oportet litigare* (11 *Tim. ii, 24*). Nullus vestrum arma ferat in seditione, quia arma nostra debent esse spiritualia. Nullus canum aut avium jocis inserviat. Nolite in tabernis bibere. Curam pauperum et orphanorum ac peregrinorum habete, et eos ad prandiola vestra invitate. 416 Estote hospitales, ut alii a vobis exemplum capiant

crepat codex Frisingensis, ubi legitur *buxita*, *Buxis* enim et *buxida* idem est ac *pyxis*: unde sanctus Petrus Damianus lib. vi, epist. 21, habet: *Dum eucharistia reservata fuisset in buxide.*

(953) In *Inquisitione* apud Reginonem num. 10 eadem leguntur: *Si Missalem plenarium, Lectionarium et Antiphonarium habeat; nam sine his missa perfecte non celebratur.* Liber sacramentorum continebat canonem, orationes et præfationes. Missale autem plenarium et Evangelia, et Epistolas addebat. In testamento Heccardi comitis Angustodunensis, apud Perardum, pag. 26 *Missale plenarium cum Evangelio et Epistolis.* Leo Hostiensis, lib. iii, c. 19: *Namque usque ad illud tempus in plenario Missali tam Epistolæ quam Evangelia legebantur.*

(954) *Cantet*, id est recitet: qui enim solus cantat, non canere proprie, sed recitare intelligitur. Hoc quidem sensu Remigius Autissiodorensis in explicatione canonis missæ rationem allaturus, cur canon submissa voce recitetur. *Idcirco*, ait, *venit consuetudo in Ecclesia, ut tacite, id est submissa voce, ipsa obsecratio atque consecratio a sacerdote cantetur, ne verba tom sacra vilcscerent.* Hinc *missam privatam cantare* in Constitutionibus Hirsaug. S. Willelmi, lib. 1, c. 86. Confer quæ notavit Mabillonius in præfat. ad sæculum 11 ord. Benedict. num. 36.

(955) Hæc verba *Nullus cum calcariis*, etc., usque ad ea *regulam ecclesiasticam est* addidimus hoc loco ex ms. Frisingensi. Concordat etiam *Sermo synodalis* editus ex ms. Augustano, ubi pro *quos sperones rustice dicimus* habetur. *quos sperones rustice vocamus.* Hæc sola verba desunt in homilia Leoni IV ascripta. Apud Acherium in antecedentibus hæc sententia mutila legebatur, ut videre est not. 951. Mox et *oblata* in ms. Frising. ac dein *ut plurimi vestri faciunt; et postea recluso pro incluso.*

(956) Vulg., *ungite*. Lectionem ms. Frisingensis consentientem cum cæteris *Sermonis synodalis* exemplaribus prætulimus.

(957) Ita idem codex. Apud Acherium *nullus pro unquam.* Melius in homilia Leoni IV ascripta, *ullus.* Apud Baluzium, *ut.... nullus.*

bonum. Omni die Dominica ante missam aquam benedictam facite, unde populus aspergatur, et ad hoc solum vas habete. Sacra vasa et vestimenta sacerdotalia nolite in pignore dare negotiatori (958) aut tabernario. Nullus vestrum miuus digne pœnitentem cujuscumque rei gratia ad reconciliationem adducat [*subaudi ad episcopum*], et ei testimonium reconciliationis ferat. Nullus vestrum usuras exigat, et conductor sui senioris existat (959). Res et facultates, quas post diem ordinationis vestræ acquiritis, sciatis ad ecclesiam pertinere.

9. Nullus sine scientia et consensu nostro ecclesiam acquirat. Nullus per potestatem sæcularium ecclesiam obtineat. Nullus per pecuniam alterius ecclesiam supplantet. Nullus ecclesiam ad quam titulus est relinquat, et ad aliam quæstus causa migret. In alterius parochia missam nullus cantet absque parochiani presbyteri, si præsens est, voluntate et rogatu. Nullus decimam ad aliud pertinentem recipiat. Nullus pœnitentem invitet carnem manducare et bibere vinum, nisi pro eo ad præsens eleemosynam fecerit (960).

10. Nullus præsumat baptizare nisi in vigilia Pa-

(958) Vulg. *perperam negociate*.

(959) Hoc loco pro *sui senioris* perperam legebatur *senoris*. Correctionem certam fecerunt exemplaria *Inquisitionis et Admonitionis*. Respicitur canon tertius concilii Chalcedonensis, quo prohibetur ne clericis conductores alienarum possessionum fiant. Senior de dominis laicis atque ditioribus, qui prædia possident, sumitur. Aliquando post *et ad alium* scripsimus ex ms. Frising., cum in vulg. male ommissa esset præpositio *ad*.

(960) Ex hoc loco discimus publicam pœnitentiam eo quoque tempore quo scripta fuit *Admonitio* huc inserta, eleemosynis potuisse redimi. Id explicatur lib. I Reginonis, c. 259, ex Capitularium lib. I, tit. 151: *Ut nullus presbyter aut laicus pœnitentem invitet vinum bibere, aut carnem manducare, nisi ad præsens pro ipso unum, vel duos denarios juxta qualitatem pœnitentiæ dederit*.

(961) Rogationum jejunium in Galliis institutum liquet ex concilio Aurelianiensi I, c. 27, ex Avito in sermone de Rogationibus, et lib. I, epist. 7, ac lib. VII, epist. 14, necnon ex sancto Gregorio Turonensi, lib. II Hist. c. 34. Hoc jejunium post medium tantummodo sæculum XI in Ecclesiam Mediolanensem inductum conjicit Muratorius, tom. IV Antiquit. Italic., pag. 852, propterea quod in Vita S. Arialdi scripta ab Andrea monacho Vallumbrosano, et edita a Puricello, c. 21 hæc verba leguntur: *Triduanum namque illud jejunium, quod inter sanctos dies paschales contra antiquorum dicta sanctorum noviter est peragi usitatum, vehementer horrebat*. Nos autem sedum Mediolani, sed in aliis etiam saltem nostrarum partium urbibus sæculo quoque decimo idem jejunium receptum non ex hoc tantum Ratherii testimonio, sed præsertim ex sermone primo de Ascensione colligimus. Solum sanctus Arialdus rituum Romanæ Ecclesiæ studiosissimus hoc jejunium ab eadem Ecclesia non receptum, et alienum quidem a veteri disciplina, qua diebus paschalibus jejunium vetabatur, apud suos Mediolanenses usitatum videns exhorruit, ac novitatis accusavit. Hinc autem cum Romana Ecclesia hocce jejunium non approbaverit, aliena profecto a Leone IV convincitur laudata sæpius homilia eidem attributa, quæ hanc particulam exhibet.

A schæ et Pentecostes, nisi propter periculum mortis. Unusquisque fontes habeat, et, si non potest habere lapideos, habeat aliud vas ad hoc præparatum, in quo nil aliud fiat. Videte ut omnibus parochianis vestris symbolum et orationem Dominicam insinuetis. Jejunium quatuor temporum, et Rogationum (961), et litanie majoris plebibus vestris omnimodis observandum insinuate. 417 Feria quarta ante Quadragesimam plebem (962) ad confessionem invitare, et ei juxta qualitatem delicti pœnitentiam injungite, non ex corde vestro, sed sicut in Pœnitentia scriptum est. Quater in anno (963), id est, Natali Domini et Cœna Domini, Pascha et Pentecoste, omnes fideles ad communionem corporis et sanguinis Domini accedere admonete. Certis temporibus conjugatos ab uxoribus abstinere exhortamini. Eulogias post missam in diebus festis plebi tribuite (964).

11. Nullus sine stola in itinere incedat (965). Nullus induatur vestimentis laicalibus. Nullus rem aut possessionem, aut mancipium ecclesiæ vendere, aut commutare, aut quocumque ingenio alienare præsumat. Diem Dominicum et alias festivitates absque

(962) Vulg., *perperam plenam*. Pœnitentia autem non ex corde, id est, non ex impetu quodam mentis, aut ex arbitrio injungenda, sed quatenus in Libro pœnitentia perscripta est.

(963) Ita cum vulgatis uterque codex Laudunensis et Frisingensis, necnon in homilia Leoni IV ascripta, et in Sermone synodali codicis Augustani. At alia Admonitionis, seu Sermonis synodalis exemplaria habent: *Tribus temporibus in anno, id est in Natale Domini, Pascha et Pentecoste*, etc. Similiter in *Inquisitione* apud Reginonem num. 58. *Tribus temporibus anni, id est Natale Domini, Pascha et Pentecoste*. Hæc tria tantum tempora præscribuntur in concilio Agathensi anni 506, c. 18, et lib. II Capitularium c. 45. Jonas Aurelianensis dum lib. II, de Institutione laicali c. 18, plerosque tribus tantum festis magis ex consuetudine, quam ex devotione communionem sumere tradit, eadem tria tempora respicit. Quatuor autem temporum mentionem Ratherius derivasse videtur ex aliquo Sermonis synodalis exemplo illi simili, ex quo eadem mentio in homiliam Leoni IV attributam transivit.

(964) Hunc locum explicat *Inquisitio* apud Reginonem lib. I, num. 61: *Si de oblationibus, quæ a populo offeruntur die Dominico et in diebus festis, expleta missa eulogias plebi tribuat*. Clarius Hincmarus Rhemensis in Capitulis ad suæ parochiæ presbyteros c. 7: *Ut de oblatibus, quæ offeruntur a populo, et consecrationi supersunt, vel de panibus, quos deserunt fideles ad ecclesiam, vel certe de suis presbyter convenientes partes habeat in vase nitido et convenienti, ut post missarum solemniam, qui communicare non fuerunt parati, eulogias omni die Dominico, et in diebus festis exinde accipiant, et illa, unde eulogias presbyter daturus est, ante in hæc verba benedicat, et sic accepturis distribuat*. Similia habet concilium Nannetense, c. 9.

(965) Verba *nullus sine stola in itinere incedat*, quæ ex ms. Laudunensi edita fuerunt, desiderantur non solum in ms. Frisingensi Ratheriano, verum etiam in homilia Leoni IV attributa. Sed in aliis exemplaribus *Sermonis synodalis* leguntur, sicut et in *Inquisitione* a Reginone descripta: in quibus solum additur, *vel orario*, quod stolæ synonymum est. Hæc erat sacerdotalis dignitatis indicium.

opere servili a vespera in vesp̄eram celebrare docete (966). Cantus et chorus mulierum in atrio ecclesiæ prohibete. Carmina diabolica, quæ super mortuos nocturnis horis vulgus cantare solet, et cachinnos, quos exercent sub contestatione Dei omnipotentis, vetate. Cum excommunicatis nolite communicare. Nullus illis præsumat missam cantare, sed et plebibus vobis commissis hoc annuntiate. Ad nuptias **418** nullus vestrum eat (967). Omnibus denuntiate, ut nullus uxorem accipiat, nisi publice celebratis nuptiis. Raptum omnimodis prohibete; et ut nullus ad proximam sanguinis sui accedat; et ut alterius sponsam nullus ducat. Porcarios, et alios pastores vel Dominico die ad missam venire facite. Patrini filiis suis symbolum et orationem Dominicam insinuent (968), aut insinuari faciant, Chrisma semper sub sera sit aut sub sigillo propter quosdam infideles (969).

12. Volumus autem scire de quolibet presbytero, si ex ingenuis parentibus sit natus, aut ex conditione servili, aut si de nostra parochia natus est, aut ordinatus, vel ad quem locum prætitulatus. Si servus fuit, ostendat chartam suæ libertatis (970): si de alia parochia, ostendat litteras commendatitias, quas formatas vocant. De ministerio etiam vobis commissio vos admonere curamus, et unusquisque vestrum, si fieri potest, expositionem symboli et orationis Dominicæ juxta traditionem orthodoxorum penes se scriptam habeat, et eam pleniter intelligat, et inde, si novit, prædicando populum sibi commissum sedulo instruat; si non, saltem teneat, vel credat. Orationes missarum et canonem bene intelligat (964); **419** et si non, saltem me-

(966) Olim scilicet dies festi a vespera in vesp̄eram observabantur. Vide Capitulare Aquisgranense anni 789, c. 15; concilium Forojuliense anni 791, c. 13; Francofordiense anni 794, c. 11, et alia ejusdem generis plura. Mox verba *cantus*, etc., usque ad *prohibete*, quæ desiderabantur in vulgatis, restitimus ope ms. Frising. quam restitutionem comprobant tum homilia laudata, tum cætera *Sermonis synodalis* exemplaria, necnon *Inquisitio* apud Reginonem.

(967) Nuptiæ hoc loco nuptialia convivia significant quibus ne clerici intersint, prohibitum est in concilio Venetico, c. 11, et Moguntino, c. 39.

(968) Acherius ex codice Laudunensi in textu ediderat *patroni*; at in margine notaverat *patrini*. Hanc emendationem recepit novissimus Spicilegii editor. Licet autem *patroni* item legatur in codice Frisingensi; cum tamen voces *filiis suis* non ad patronos, sed ad patrilios referantur, eandem emendationem retinimus, idque eo libentius, quia confirmatur tum ex mss. exemplis *Sermonis synodalis*, tum ex *Inquisitione* apud Reginonem lib. II, c. 5, num. 74, in quibus *patrini* legitur. Post pauca *sub sera* cum ms. Frising. aliisque *Admonitionis* exemplaribus scripsimus, ubi vulgati habebant *sub cera*.

(969) Hæc indicant *Admonitionem* a Ratherio hic insertam, olim conditam fuisse in loco, ubi tum adhuc quidam infideles, seu pagani inveniebantur.

(970) Addidimus *suæ* ex ms. Frisingensi, ex quo etiam mox emendavimus *scriptam* pro *scriptas*.

(971) Ita cum eodem codice concinentibus etiam *Admonitionis*, et *Inquisitionis* exemplaribus. Vulg., *Missæ*.

A moriter ac distincte proferre valeat. Epistolam et Evangelium bene legere possit, et utinam saltem ad litteram ejus sensum posset manifestare. Psalmorum verba, et distinctiones regulariter ex corde (972) cum canticis consuetudinariis pronuntiare sciat. Sermonem, ut superius dixi, Athanasii episcopi de fide Trinitatis, cujus initium est: *Quicumque vult*, memoriter teneat. Exorcismos et orationes ad catechumenum faciendum, ad fontem quoque consecrandum, et reliquas preces super masculum et feminam pluraliter, ac singulariter, distincte proferre valeat; similiter ordinem baptizandi ad succurrendum infirmis (973), ordinem quoque reconciliandi, juxta modum sibi canonice reservatum, atque unguendi infirmos; orationes quoque eidem necessitati competentes, bene saltem sciat legere. Similiter ordinem et preces in exsequiis agendis defunctorum. Similiter exorcismos et benedictiones salis et aquæ memoriter teneat. Canticum (974) nocturnum atque diurnum noverit. Computum minorem, id est, epactas, concurrentes, regulares, terminum paschalem, et reliquos, si est possibile, sapiat. Martyrologium et Pœnitentiale habeat, et cætera (975).

13. De ordinandis pro certo scitote, quod a nobis nullo modo promovebuntur, nisi aut in civitate nostra (976), aut in aliquo monasterio, vel apud quemlibet sapientem ad tempus conservati fuerint, et litteris aliquantulum eruditi, ut idonei videantur ecclesiasticæ dignitati.

14. Cum auctoritas quoque contineat ecclesiastica, ut de rebus ecclesiasticis quatuor fieri debeant **420** partes e quibus una episcopi, altera fabricæ ecclesiæ, tertia clericorum, quarta debeat esse pauperum

(972) *Ex corde*, id est memoriter. Similiter concilium Rhemense apud Reginonem, lib. I, c. 272, loquens de symbolo et oratione Dominica, ait: *Cum ad confessionem tempore quadragesimali veniunt, parochianis hæc ab unoquoque memoriter sibi decantari faciat, presbyter; nec ante sanctam communionem alicui tradat, nisi hæc ex corde pronuntiare noverit*; ubi quod in priori membro dixit *memoriter*, in secundo vocibus *ex corde* expressit.

(973) Ordinem baptizandi ad succurrendum infirmis videtur lib. I Sacramentarii Gelasiani, c. 72 et seqq.

(974) Ita cum vulgatis uterque Ratherianus codex, et *Admonitionis*, seu *Sermonis synodalis* exempla. At in *Inquisitione* legitur *cantum*. *Concurrentes* et *regulares* sunt termini ad computum ecclesiasticum pertinentes, quos ejusdem computi scriptores fusiùs explicant.

(975) Hic desinunt quæ ex *Admonitione* synodali a Ratherio excerpta fuerunt. Mirum vero scripsisse et cætera, ac omisisse hæc pauca, quæ in eadem *Admonitione* apud Baluzium, sicut etiam in *Inquisitione* adduntur: *ut, secundum quod ibi scriptum est, interroget confitentem, aut confesso modum pœnitentiæ imponat*. Verum hæc quoque omittuntur in *Sermone synodali* codicis Augustani, qui pariter post verba *Pœnitentiale habeat*, addit æque ac *Ratherius et cætera*.

(979) Scholarum, in quibus clerici instruebantur, tres species hic locus indicat, unam in civitate, fortassis in cathedrali, alteram in monasteriis, tertiam apud aliquem virum sapientem.

et hospitem : si vestram pleniter habetis (977), de illis quæ ad episcopum, fabricam, vel pauperes pertinent, nullam invidiam habeatis, reminiscetes Dominum præcepisse : *Non concupisces rem proximi tui* (Exod. xx, 17) : et . *De re, quæ ad te non pertinet, ne sollicitus fueris*. De ipsa vero, quæ ad vos pertinet, fidem inter vos habetote, et communiter eam dividite, sive sit magna, sive sit modica, scientes Apostolum dixisse : *Nemo circumveniat in negotio, id est, causa reliqua, fratrem suum, quoniam vindex est Dominus de omnibus his, sicut prædiximus vobis et testificati sumus* (1 Thess. iv, 6). Noveritis etiam quod melius sit omni Christiano fraudem pati, quam inferre (1 Cor. vi, 7).

15. Quadragesimam, exceptis diebus Dominicis, æqualiter facite; si enim uno die jejunas, altero crapularis, non Quadragesima (978), sed vigesi-

(977) Adverbium *pleniter* deest in ms. Frisingensi, ex quo dein ante verbum *pertinet* addidimus *non* : ibi enim sermo est de iis, quæ *non ad te*, sed ad alios *pertinent*. In sequentibus vero de iis agitur, quæ *ad vos pertinent*. Notandum vero est, hoc tempore ad clericos cam solam reddituum ecclesiasticorum partem pertinuisse, quæ ipsorum erat, non autem alias tres pertinentes ad episcopum, fabricam, vel pauperes : quippe quæ in dispositione erant ipsius episcopi.

(978) Confer sermonem secundum de Quadragesima num. 1, ubi auctor hunc abusum perstringit.

(979) Abstinentia præsertim a carnibus tempore Adventus, festivitibus exceptis, decimo sæculo in nostris partibus præscripta, notanda est. Hæc abstinentia cum jejuniis omnibus qui possent, maxime autem clericis, tempore Adventus indicta legitur in concilio Aprincatensi an. 1072, c. 11. Quam disciplinam vetustiore et variam in Galliis ostendit Menardus not. 540 in Sacramentarium Gregorianum, pag. 445. Quod porro auctor ait, *certis temporibus a coitu*, et dein *a coitu etiam licito omnino cessandum*, ideo presbyteros et cæteros clericos alloquens id monet, quia supra num. 10, ex *Admonitionis* formula præceperat : *Certis temporibus conjugatos ab uxoribus abstinere exhortamini*. Hic autem quænam sint hæc tempora, eosdem docet. Mox in vulg., *litaniarum*. Correctionem suppeditavit optimus codex Frising. *Litanie* dicti dies litanie majoris et rogationum.

(980) Quæ hic Ratherius dicit de jejuniis feriarum hebdomadæ majoris, de jejuniis totius temporis quadragesimalis pari ratione traduntur in serm. 2 de Quadragesima num. 3 et 6. Hoc autem primum est certi auctoris testimonium mitigati præcepti quadragesimalis jejunii usque ad nonam; cum ex veteri disciplina idem jejuniis protrahendum esset usque ad vespas. Duo quidem alia testimonia suppetunt inter sermones S. Ambrosio tributos, quæ Ratherio antiquiora videri possunt. Alterum legitur serm. 26 in editione Romana, alterum serm. 33, qui in Appendice novissimæ editionis Benedictinæ solus refertur serm. 25. In priori sermone hæc de Quadragesima habentur : *In isto legitimo tempore exceptis Dominica et Sabbato diebus nullus ante nonam prandere præsumat*. In altero vero : *Qualls Christianus est, qui tali tempore non jejundet vel usque ad nonam? Et post pauca : Nullus vestrum, nisi forte sit infirmus, aut infans, usque ad Pascha, et nisi in Dominicis diebus ante nonam manducet, aut bihat*. Verum prior sermo inter Ambrosianos 26 cum in appendice tom. V S. Augustini

mam fecisti. In Adventu Domini, nisi festività intercedat, quatuor hebdomadibus (979) a carne noveritis abstinendum et coitu. In Natale Domini viginti diebus ac noctibus a coitu etiam licito omnino cessandum : similiter in octavis Paschæ et Pentecostes, litanis, et omnium festivitatum vigiliis, sextis etiam feriis, præcipue autem omnibus diebus vel noctibus Dominicis. Auctoritate etiam paschalis festivitatis compellente monemus vestram dilectionem, in Christo, fratres sinceriter diligendi, ut secunda, tertia, quarta et quinta feria hebdomadæ majoris jejuniis usque ad nonam (980), exceptis parvulis, et senio gravi confectis, atque infirmis. Quinta feria, hora nona (981) ad ecclesiam matrem omnes reconciliandi venite. Sexta feria usque ad nonam jejunate, et cui placet amplius. Septima feria ante horam decimam nullus præsumat missam can-

serm. 142 S. Cæsario Arelatensi asseritur, tum vero caret non solum vocibus *et Sabbato*, sed illis etiam *ante nonam* : ac propterea hæ voces librarii cujusdam arbitrio, ut in Lectionariis non raro evenit, intruse fuerunt posteriori, ut videtur tempore, cum quadragesimale jejuniis hora nona solvi consueverat : sicut voces *et Sabbato* additæ profecto fuerunt eo in loco, ubi Sabbatum in ipsa Quadragesima a jejuniis excipiebatur. Alter vero sermo 33 Romanæ editionis cum ex ipsius horæ nonæ mentione a PP. Benedictinis S. Ambrosio jure adeptus fuit, tum vero auctoris est incerti, qui vel ad posteriora tempora pertinet, vel si Ratherio vetustior est aliquanto, interpolationem aliquam in voce *nona* passus est librarii cujusdam arbitrio, qui usum sui temporis ac loci exprimere voluit. Vetus quidem disciplina jejuniandi in Quadragesima usque ad vespas non modo Ratherii ætate, qua mitior disciplina cæpit, sed diutius etiam post ipsum saltem alicubi viguit. S. Udalricus episcopus Augustanus Ratherio coævus in Quadragesima prandebat post vespas, uti tradit Gerardus in ejus Vita. c. 4, n. 18. Sæculi sequentis, id est undecimi, testis est Micrologus de rebus eccles. c. 49 : *Nec juxta canones quadragesimaliter jejunare censemur, si ante vesperam reficiamur*. Sæculo pariter duodecimo insigne testimonium suppetit ex S. Bernardo, serm. 3 de Quadragesima, n. 1 : *Hactenus usque ad nonam jejunavimus soli*, id est monachi : *nunc usque ad vesperam jejunabunt nobiscum pariter universi, reges et principes, clerus et populus, nobiles et ignobiles, simul in unum dives et pauper*. Concilium Rothomagense an. 1072 mittius aliquid statuissio videtur, dum post nonam sub vespas initium jejuniis solvi posse permisit can. 21 his verbis : *Ut nullus in Quadragesima prandeat, antequam hora nona peracta, vespertina incipiat : non enim jejunit, qui ante manducat*.

(981) *Ecclesia mater* intelligitur cathedralis, ad quam feria quinta majoris hebdomadæ omnes pœnitentes debebant accedere, ut ab episcopo reconciliarentur. Antea quidem num. 10 plebanis præscriptum fuerat, *ut feria quarta ante Quadragesimum plebem ad confessionem invitarent, et ei juxta qualitatem delicti pœnitentiam injungerent*. At pœnitentes publicos reconciliare, quod fiebat feria 5 in cœna Domini, solius episcopi erat, eosque, qui pœnitentiam congrue gesserant, presbyteri ad episcopum debebant adducere, et peractæ pœnitentiæ testimonium dare quo sensu superias n. 8 præceperat : *Nullum vestrum minus digne pœnitentem cujuscunque rei gratia ad reconciliationem adducat [subaudi ad episcopum] et ei testimonium reconciliationis ferat*.

tare nec (982) baptismum generale agere. Quod si pro infirmitate aliquis jejunare non potest, proficiat et jejunium quod generalis facit Ecclesia; omnes enim in Christo unum corpus sumus: tantum nullus sua importunitate universitatem Ecclesie nostrae contra Domini compellat delinquere, et tam gloriosam festivitatem in aliquo violare. De occultis peccatis poenitentiam vos dare posse scitote; de publicis ad nos deferendum (983) agnoscite. (984) Clericum nemo vestrum sine licentia faciat nostra; **422** nullus balbum, vel ultra mensuram blesum; nullus eum qui de litteris durum habet sensum. Si

(982) *Baptismum generale* dictum est illud, quod omnibus generatim conferebatur legitimo vigiliae Paschatis, aut Pentecostes tempore; unde supra num. 40 statuitur: *Nullus praesumat baptizare nisi in vigilia Paschae et Pentecostes, nisi propter periculum mortis.* Quod autem extra ea tempora conferebatur iis, qui in mortis periculo versabantur, particulare baptismum vocabatur. Baptismi generalis mentio eodem sensu invenitur in concilio Rothomagensi anni 1072: *Ne baptismum generale nisi Sabbato Paschatis et Pentecostes fiat, hoc quidem servato, quod parvulis quocunque tempore, quocunque die petierint, regenerationis lavacrum non negetur*; quae parvulorum exceptio inducta videtur, propterea quod iidem facile vita periclitentur.

(983) Ita cod. Frising. melius quam in vulgatis referendum.

(984) *Clericum faciat*, id est, inter clericos ascribat, seu clericali veste induat. Id hoc tempore plebani rurales, quos hic alloquitur, sibi jam arrogaverant, quod in *Judicato* coarguens num. 5: *Expers vero, ait, quam sit cognitionis legis totius canonice, promptum est advertere, qui censet, quod alteri liceat clericum in ecclesiam mittere, idem est ac clericum facere,*

festivitas, quae non sit sanctae Dei genitricis Mariae, aut apostolorum, evenit in Quadragesima, vel quatuor temporum jejuniis, magis jejunium tenendum, quam (985) festivitatem celebrandam scitote; nisi forte illius sancti sit festivitas, qui in eadem parochia jacet; quia nulla solemnitate amplius delectatur Deus, quam illo jejunio, quo a cibis abstinetur et vitis: « Otiositas quoque inimica est animae (S. BENED. Reg., c. 48). » Videte, si absque horum quae praemisimus (986) scientia, ministerium vestrum facere possitis, et plebes vobis commissas ad vitam ducere, et Christo representare.

vel ab ea expellere, nisi qui potest de clerico acolytum cum libuerit, facere. Solius episcopi esse innuit sicut ordinare clericos, ita et facere.

(985) Notandum hoc loco Ratherium expetere, ne ullae festivitates sanctorum, exceptis festis B. Mariae, apostolorum, ac titularis ecclesiae, in Quadragesima et jejuniis quatuor temporum celebrentur. Id ex antiqua disciplina descendit; de qua vide Laodicenum concilium cap. 51. Ratio, quam ille indicat, quia his diebus *magis jejunium tenendum, quam festivitas celebranda*, respicit eam disciplinam, qua in festivitibus, sicut et in ipsis Quadragesimae Dominicis utpote festis, non servabatur jejunium: unde vulgatus Alcuinus *De Offic. divin.* ait: *Sanctorum dies, quibus de hoc saeculo migraverunt, solemniter et cum magna exultatione celebramus, adeo ut in ipsis abstinentiae aliquantulum rigore laxato, paululum remissius vivamus.* Hinc factum est ut festivitates sanctorum veterum, quorum emortalis dies in Quadragesimam incidit, in aliud tempus transferrentur.

(986) Ita cod. Frising. Vulgati mendose praesumimus,

RATHERII OPUSCULUM (983)

DE NUPTU CUJUSDAM ILLICITO.

423 *Supra dorsum meum fabricaverunt peccatores* (Psal. cxxviii, 3), cum Psalmista proclamet; Apostolus quoque: *Non solum qui faciunt, sed et qui consentiunt facientibus, digni sunt morte* (Rom. 1, 32): mea mihi oneratissimo cum superabundant, alienis supra

(987) Hoc opusculum, quod ex Laudunensi codice Achorius edidit, cum conjugium improbet initum tempore Quadragesimae, paulo post Quadragesimam scriptum fuit. Cum porro num. 3 indicet aliud opus, nimirum *qualitatis conjecturam*, lucubraturum ineunte circiter anno 986; hoc opusculum post Quadragesimam anni ejusdem, vel ad summum sequentis exaratum dici debet. Neque enim rejici posse videtur in annum 968, cum nulla in eo indicia Ratherius inspergat earum turbarum, quae hoc anno Quadragesimae tempore ac postea in eum concitatae, dimittendi episcopatus causam dedere. Si autem scripsisset hoc opusculum post Quadragesimam anni 967, cum e Ravennate concilio redux, et ipsius concilii et summi pontificis et imperatoris auctoritate munitis uxores a clericis dimittendas contendit: nullam ejusmodi auctoritatem attigisse, dum hoc in opusculo institit, ne filiae clericis nuptui traderentur,

modum penderibus infelicissimus gravor. Hoc itaque duplici anxietate constrictus, Joannem (988) nostrae Ecclesiae doleo filium, quamdam, ut fertur Quadragesima suo despondi fecisse filio **424** puellam nocte duxisse Dominica: illegalitate (989) scilicet,

incredibile prorsus videtur. Hinc istud opusculum citius exaratum credimus post Quadragesimam anni 966.

(988) Joannes nostrae Ecclesiae filius, id est clericus. Mox pro quamdam Acherii editio habebatur *quanquam*.

(989) Duplex haec illegalitas dupliciter intelligi et explicari potest. Primo cum auctor num. 2, hasce nuptias duabus notis perstringat scribens: *quod hoc in diebus sanctae inchoavit Quadragesimae, perfecit in Dominica nocte*; una illegalitas esse videtur ob summum Quadragesimae tempus, altera ob violatum Dominicum diem. At verba, quae in presenti textu afferuntur, *despondi fecisse in Quadragesima* (quae concinunt cum illis *in diebus sanctae inchoavit Quadragesimae*), cum referantur ad sponsalia; quomodo haec Quadragesimae tempus laedere dici queunt, si quidem hoc tempore non sponsalia, sed nuptiae